Skolpersonalens dilemman under pandemin: att stödja elever i behov av särskilt stöd i en förändrad skolsituation

Helene Elvstrand
Biträdande professor, Institutionen för beteendevetenskap och lärande (IBL), Linköpings universitet

Lina Lago
Docent, Institutionen för Tema, Linköpings universitet

Kristina Hellberg
Universitetslektor, Institutionen för pedagogik, Linnéuniversitetet

Denna artikel handlar om de dilemman som skolpersonal beskriver i arbetet med att stödja elever med särskilda stödbehov under covid-19-pandemin. Genom användning av dilemmaperspektiv synliggörs hur pandemin förstärkte redan existerande spänningar i skolans praktik, särskilt i relation till skolfrånvaro. Pandemin ledde också till förändrade stödstrukturer och minskad samverkan med hem och samhälle, vilket personalen beskriver inverkade negativt på elevernas välmående. Artikeln bidrar med fördjupad förståelse för hur skolpersonal navigerar komplexa valsituationer under krisförhållanden. Resultaten har praktiska implikationer för hur skolor kan utveckla organisatorisk beredskap, flexibla stödformer och hållbar samverkan för att möta elevers behov även vid framtida samhällsstörningar eller exceptionella omständigheter.

Covid-19-pandemin innebar en omfattande påverkan på utbildningsväsendet och betraktas som en av de största kriser som skolan har behövt hantera. Den förändrade skolsituationen präglades av osäkerhet, instabilitet och fick långtgående konsekvenser för både elevers skolgång och skolpersonalens arbete (Aytac, 2021; Sánchez Amate et al., 2021). Exempelvis innebar pandemin betydande utmaningar för lärare och annan skolpersonal, som behövde hantera ökad elevfrånvaro, organisera distansundervisning och upprätthålla smittskyddsåtgärder vilket ledde till en kraftigt ökad arbetsbelastning (Skolverket, 2022a). Trots att elever i behov av stöd eller med funktionsnedsättning identifierats som särskilt sårbara under pandemin (Skolverket, 2022b) är kunskapsläget om hur skolpersonal upplevde och hanterade de dilemman som uppstod i praktiken fortfarande sparsamt undersökt. Denna studie adresserar detta kunskapsgap genom att analysera skolpersonalens erfarenheter utifrån ett dilemmaperspektiv.

Syftet med studien är att bidra med kunskap om hur skolpersonal beskriver sitt arbete i relation till elever i behov av särskilt stöd under covid-19-pandemin. Fokus ligger på hur de upplever att pandemisituationen påverkade deras möjligheter att stödja dessa elever. Studiens övergripande frågeställning är:

Vilka dilemman beskrev skolpersonalen att de ställdes inför i arbetet med att stödja elever i behov av särskilt stöd under covid-19-pandemin?

Svensk skola under covid-19-pandemin

Under covid-19-pandemin valde Sverige, i linje med Folkhälsomyndighetens rekommendationer, att hålla grundskolor öppna (Lindblad et al., 2021). Det innebar att elever och lärare var på plats i skolan, till skillnad från många andra länder där distansundervisning dominerade (Skolverket, 2022b). Den svenska strategin, som delvis var omdebatterad, har i efterhand bedömts som framgångsrik då elever kunde fortsätta sin utbildning med minimala avbrott, vilket bidrog till att skolresultaten inte försämrades (Hallin et al., 2022) och att elevers välmående upprätthölls (Skolverket, 2022b). Trots dessa positiva effekter finns dokumenterade utmaningar, såsom ökad frånvaro bland elever (Sjögren, 2021) och att elever själva upplevde att de inte alltid fick det stöd de behövde (Folkhälsomyndigheten, 2024).

För skolpersonalen visar kartläggningar att den öppna linjen ledde till ökad stress, då arbetsbelastningen var betydligt högre än normalt, särskilt i de lägre årskurserna (Skolverket, 2022a). En särskild utmaning var att täcka upp för frånvarande kollegor och undervisa grupper man vanligtvis inte ansvarade för (Sjögren, 2021). Skolverkets (2021) kartläggning visar att frånvaron ökade bland elever med funktionsnedsättning, en grupp som redan före pandemin hade hög frånvaro.

Elever i behov av särskilt stöd och med funktionsnedsättning

Studien är en del av ett projekt med fokus på elever med funktionsnedsättningar i bred bemärkelse men särskilt avseende neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF), intellektuell funktionsnedsättning (IF) och autism. I skolpersonalens beskrivningar görs dock inte alltid en tydlig åtskillnad mellan dessa elevgrupper och andra elever som av olika skäl behöver stöd i undervisningen. När personalen resonerar om elever med funktionsnedsättningar tenderar de ofta att tala mer generellt om *elever i behov av särskilt stöd*, ett begrepp som är bredare än funktionsnedsättning och inte nödvändigtvis kopplat till en diagnosticerad svårighet.

Just därför väljer vi i denna text att i högre grad använda begreppet *elever i behov av särskilt stöd*, eftersom det bättre speglar hur skolpersonalen själva talar om och kategoriserar eleverna. Samtidigt vill vi betona att begreppen överlappar varandra men inte är synonyma: alla elever med funktionsnedsättning har inte behov av särskilt stöd, och alla elever i behov av särskilt stöd har inte en funktionsnedsättning. I skollagen definieras elever i behov av särskilt stöd som de som riskerar att inte nå kunskapsmålen (SFS 2010:800).

Tidigare forskning

I detta avsnitt lyfter vi fram forskning om skolpersonals arbete med elever i behov av särskilt stöd och/eller med funktionsnedsättning, samt de utmaningar som beskrivits under covid-19-pandemin. Inom specialpedagogisk forskning har flera studier belyst dilemman kopplade till den mångfald av behov som lärare möter (t.ex. Molbaeck, 2017; Paulsrud, 2023), särskilt balansen mellan gruppens behov och individens behov. Ett annat återkommande dilemma är att stödinsatser riskerar att förstärka bilden av eleven som avvikande (Molbaek, 2017; Norwich, 2009). Edwards (2025) visar att erfarna lärare ser andra typer av dilemman än just risken för utpekande, exempelvis svårigheten att försäkra sig om att det stöd som finns tillgängligt räcker till. Studien synliggör att lärare beskriver att svåra beslut ofta behöver fattas specialpedagogiskt stöd, vilket utgör en komplexitet i lärares vardag. Bruggink et al. (2016) visar i linje med detta att lärares kompetens är avgörande för att kunna anpassa undervisningen till

olika stödbehov. Utmaningar handlar både om att anpassa undervisningen och att förstå elevernas känslomässiga, beteendemässiga och sociala behov (Florian & Black-Hawkins, 2011).

Under pandemin blev det svårare att ge individuellt stöd, särskilt vid distansundervisning (*Hammerstein* et al.; 2021; Petretto et al., 2020). Vid omläggning till distansundervisning visar studier att detta fungerade bra för vissa skolor (Basilaia & Kvavadze, 2020) medan andra skolor inte alls var förberedda på den nya situationen och inte förändrade pedagogiska strategier i så stor utsträckning (Bergdahl & Nouri, 2021; Zang et al., 2020). Även om grundskolan i Sverige höll öppet under pandemin fanns det utmaningar, framför allt avseende personalbrist (Ludvigsson, 2022). Vidare har studier lyft fram att anpassningar och restriktioner under pandemin, trots negativa effekter som stress och brist på förutsägbarhet, även innebar vissa positiva effekter såsom ökad kollegialitet och närmare samspel med elever (Selvik & Herrebrøden, 2024) och att undervisningen blev mer lekfull (Qvortrup et al., 2022).

Sammanfattningsvis visar tidigare forskning att skolpersonal ofta ställs inför dilemman i arbetet med elever i behov av särskilt stöd eller med funktionsnedsättning. Pandemin tycks ha förändrat förutsättningarna och skapat nya utmaningar. Denna studie syftar till att fördjupa kunskapen om dessa utmaningar genom användningen av dilemmaperspektiv.

Dilemmaperspektiv

I denna studie används ett dilemmaperspektiv (Clark et al., 1998; Nilholm, 2005) för att analysera skolpersonalens berättelser om arbetet med elever i behov av särskilt stöd under covid-19-pandemin. Ett dilemma förstås här inte som ett praktiskt problem med en given lösning, utan som en situation där olika värden, behov eller krav står i konflikt med varandra och där varje handlingsalternativ kan få oönskade konsekvenser (Miller, 2018). Dilemman är därmed inte tillfälliga hinder, utan uttryck för mer grundläggande spänningar i skolans praktik.

Dilemmaperspektivet gör det möjligt att synliggöra hur skolpersonal navigerar mellan motstridiga krav, exempelvis mellan smittskyddsrestriktioner och elevers behov av kontinuitet eller mellan organisatoriska ramar och relationell närvaro. Perspektivet möjliggör en analys som inte reducerar deras erfarenheter till brist eller misslyckande, utan snarare lyfter fram den professionella bedömning och det etiska arbete som krävs för att stödja elever under svåra omständigheter (jfr Molbaek, 2017).

Metod

Studiens empiriska material består av kvalitativa intervjuer med skolpersonal, genomförda individuellt eller i grupp. Intervjuerna var semistrukturerade och utgick från en tematiskt organiserad intervjuguide med öppna frågor, där informanterna även kunde lyfta egna perspektiv. Gruppintervjuer genomfördes när informanterna arbetade på samma skola, annars intervjuades de individuellt.

Intervjuerna varierade i längd mellan 40 och 90 minuter, och skedde antingen på informanternas arbetsplats eller digitalt. Totalt genomfördes 19 intervjuer med skolpersonal från grundskola, anpassad grundskola och fritidshem: 10 individuella och 9 gruppintervjuer med 2–7 deltagare. Datamaterialet omfattar 39 informanter med olika yrkesprofessioner, såsom förskollärare, fritidslärare, grundskollärare, resurspersonal, speciallärare, specialpedagoger och rektorer. Informanterna arbetade med elever som är mellan 6 och 12 år på 16 olika skolor, varav 14 är kommunala och 2 har en fristående huvudman. De skolor som informanterna arbetade på varierade i storlek, geografiskt läge och hur elevernas socioekonomiska bakgrund såg ut. Alla informanter har erfarenhet av att

arbeta med elever i behov av särskilt stöd. Alla intervjuer genomfördes när pandemin var över.

Studien följer svenska forskningsetiska riktlinjer (Vetenskapsrådet, 2024) och säkerställer att alla deltagare har fått information om studiens syfte samt lämnat sitt informerade samtycke till att delta. Projektet har även genomgått etisk granskning och har godkänts av Etikprövningsmyndigheten (Dnr 2022–02130-01).

Intervjuerna transkriberades i sin helhet och analyserades med konstruktivistisk grounded theory (CGT) i tre faser (Charmaz, 2014). Först genomfördes en initial kodning, stycke för stycke, för att identifiera informanternas centrala angelägenheter, deras *main concern*. Därefter följde fokuserad kodning där kluster av koder utvecklades och spänningar i materialet lyftes fram. Slutligen genomfördes teoretisk kodning där samband mellan koder analyserades och relaterades till studiens teoretiska utgångspunkter, det vill säga dilemmaperspektivet, (jfr Lindqvist & Forsberg, 2022), vilket möjliggjorde en tolkning av spänningarna som dilemman.

Resultat

Analysen fokuserar på personalens arbete med elever i behov av stöd. Utifrån informanternas *main concern* har vi identifierat tre centrala dilemmaområden som visar olika typer av spänningar. Dessa dilemmaområden är relaterade till elever i behov av särskilt stöd och är

- dilemmat att hantera elevers skolfrånvaro
- dilemmat att hantera stöd i skolan under nya villkor
- dilemmat att hantera att skolan som plats isolerades.

Att hantera elevers skolfrånvaro

Dilemmat att hantera skolfrånvaro lyfter fram två olika aspekter där den ena handlar om olika situationer som uppstod i och med att elever *inte fick* vara i skolan på grund av smittrisk och den andra om att elever *inte kom till skolan* utifrån en rädsla att bli smittade eller för att pandemisituationen gjorde att elever som redan före pandemin hade svårt att ta sig till skolan nu fick en ökad legitimitet att stanna hemma.

Under pandemin uppstod olika restriktioner, knutna till smitto- och infektionsrisk. Personalen beskriver att de kände sig tvungna att upprätthålla dessa restriktioner, exempelvis att det ankom dem att se till att elever inte var i skolan om de hade symtom. Vid misstanke om sjukdom hos eleverna kontaktades föräldrarna för att de skulle hämta sina barn. Informant 2, som arbetade i anpassad grundskola, beskriver att han kände sig ”lite som en polis, så, att man var så noga och gick och letade symtom hela tiden eller var uppmärksam på alla slags symtom”, det vill säga att elevers mående var något som man var ålagd att ”hålla koll på”. I relation till detta kontrollerande, beskriver informanterna återkommande att spänningar uppstod avseende huruvida barnet var tillräckligt friskt för att vara i skolan eller inte. Informant 1, som arbetar i anpassad grundskola, beskriver att hon ofta ställdes inför situationer där hon behövde bemöta föräldrars frustration i relation till det tidigare beskrivna:

> ”Jag kommer ihåg när vi skickade hem en elev en gång och mamman kom och hämtade. Och så här ’ja, men han är inte sjuk’. Och vi bara ’vi vet, men han sitter och hostar. Och vi måste skicka hem om de visar minsta symtom och han sitter och hostar och snorar’. Och det bara, det tar jätteemot att ringa hem honom, men vi måste.”

Ett dilemma som uppstod i relation till att elever återkommande skickades hem var att skolpersonalen, likt informant 1 beskriver, förstod att skolan utgjorde en viktig plats för avlastning då föräldraskapet många gångar var utmanande. Skolpersonalen beskriver hur

pandemin försvårade skolans roll som avlastning för familjer, särskilt föräldrar till barn i behov av särskilt stöd. När elever behövde skickas hem på grund av restriktioner blev det tydligt att skolan inte längre kunde erbjuda det stöd som många familjer var beroende av. Detta ledde till ökad stress, särskilt för föräldrar med osäkra anställningar, där frånvaro från jobbet innebar ekonomisk förlust. En informant uttrycker att detta blev ett känsligt område att hantera, då personalen behövde balansera mellan att följa restriktionerna och att ta hänsyn till familjernas situation och behov. Balansgången beskrivs på så sätt påverka den för lärarna centrala föräldrasamverkan som framhålls som särskilt viktig i relation till denna elevgrupp.

En ytterligare aspekt som skolpersonalen lyfter fram är den konflikt de upplevde i situationer där de var medvetna om att elever i behov av särskilt stöd riskerade att fara illa av att få sina rutiner brutna, exempelvis genom att inte få vistas i skolan. Flera av eleverna, speciellt i anpassad grundskola, hade funktionsnedsättningar som gjorde att de tillhörde riskgrupp, vilket bidrog till att skolpersonalen upplevde att behovet att efterleva restriktionerna blev ännu starkare. Detta gjorde att olika risker (t.ex. risken att bli sjuk) och behov (t.ex. av rutiner och stöd) ställdes mot varandra. Relaterat till detta framkommer också en farhåga för hur det blev för vissa av eleverna att ”bara vara hemma” då de upplevde att de inte fick det stöd som de behövde när de inte var i skolan. Det kunde exempelvis handla om utmaningar i att tillhandahålla undervisningsmaterial som var begripligt både för eleven och föräldrarna. Därtill beskriver personalen svårigheter med att genomföra digital undervisning, särskilt när andra elever samtidigt befann sig i skolan, samt att vissa elever hade begränsad förmåga att delta i digitala möten. Informanter beskriver också hur elevernas hemförhållanden hade stor betydelse för deras möjligheter att sköta skolarbetet hemifrån. Vissa elever hade tillgång till lugn miljö och stöd från föräldrar, medan andra levde i trångbodda hem med begränsat utrymme och stöd. Detta gjorde att lärarens planering och kommunikation inte alltid nådde fram, vilket skapade utmaningar i att ge likvärdigt stöd.

Informanterna lyfter att elevernas särskilda stödbehov ytterligare bidrog till utmaningen att stötta och att det kunde ”bli segt” för eleverna att vara hemma, vilket framför allt handlade om att de missade det sociala sammanhang som skolan utgjorde. Informant 9, lärare i grundskolan, beskriver en elev som trots svårigheter med socialt samspel saknade detta då hen fick stanna hemma.

> ”En utav eleverna som, just med en ADHD-diagnos, som är, som var, eller är väldigt fyrkantig, att där blev det segt att vara hemma. Och jag var nog inte beredd på att det skulle påverka den eleven så pass mycket, att det blev så här, hur mycket den eleven mådde väl ändå i det sociala.”

I intervjuerna beskrivs också isolation och att eleverna kunde uppleva ohälsa av att deras dagliga rutiner ruckades. Att skolan uppfattas vara ett så viktigt socialt sammanhang skapade spänningar i hur skolpersonalen skulle hantera bortavaron. För vissa elever blev det, menar skolpersonalen, genom den ökade frånvaron tydligt hur viktig skolan var som socialt sammanhang. Samtidigt var det särskilt utmanande att kompensera för detta när eleven var frånvarande.

Dilemmat att hantera skolfrånvaro innefattar också att hantera elever som var hemma mer än vad som ansågs motiverat utifrån pandemisituationen. Återkommande görs beskrivningar av att elever i behov av särskilt stöd i stor utsträckning var hemma, främst på grund av oro för smittspridning. Denna oro ledde till att många föräldrar inte vågade låta sina barn gå till skolan under pandemin. Enligt informanterna var

det i högre grad föräldrar med ursprung i andra länder, samt föräldrar till barn med stora stödbehov som höll sina barn hemma, vilket personalen tolkar som att dessa föräldrar inte kände sig trygga med skolan och samhällets hantering av smittorisker. Likaså beskrivs föräldrar som var rädda för pandemin, främst utifrån medierapportering och en bristande tilltro till att Sverige hade valt rätt linje i att hålla skolorna öppna.

Förutom föräldrars rädsla för att deras barn skulle smittas, beskriver skolpersonalen att pandemin användes som en legitim anledning att stanna hemma om man redan tidigare haft svårigheter att komma i väg till skolan. Exempelvis framkommer att det blev tydligt för elever som utifrån ett stödbehov hade ”jättesvårt att komma upp på morgonen” eller ”svårt med övergångar” (Informant 2, resurspedagog, anpassad skola och fritidshem) och att pandemirestriktionerna användes som skäl att exempelvis stanna hemma oftare. Informant 5a, som är lärare i grundskolan, beskriver liknande erfarenheter:

> ”Jag tyckte att man upptäckte ganska snabbt vilka som, inom citationstecken, utnyttjade det här med att man skulle vara hemma på minsta förkylningssymtom. De eleverna som hade en tendens tidigare att vara borta mycket var ju hemma lite så där varannan dag […] att de som har lite NPF eller så, de har ju lite svårare att ta till sig skolan i vanliga fall och missar du de där dagarna, det var ju några elever vi hade som fick stora luckor liksom, som var borta extremt mycket.”

Sammantaget uppfattas pandemirestriktionerna stå i spänning till såväl elevernas stödbehov som möjligheterna att klara av egenorganiserat arbete när de inte kunde vara i skolan, liksom till föräldrarnas förutsättningar att ge stöd vid hemarbete samt behov av avlastning genom att barnen var i skolan. Detta gör att personalens arbete med att hantera skolfrånvaro kan förstås som ett område där de behövde hantera en rad olika dilemman genom att väga dessa olika aspekter mot varandra.

Att hantera stöd i skolan under nya villkor

Dilemmat att hantera elevernas behov av stöd i skolsituationen relateras till aspekterna förutsägbarhet och kontinuitet, vilket beskrivs i hög grad vara kopplat till vilken personal som fanns i skolan samt till organiseringen av undervisningen. Personalen berättar återkommande att det var svårt att hantera det dilemma som uppstod när de visste att en elev behövde förutsägbarhet och kontinuitet, men att de på grund av pandemirestriktioner eller brist på personal inte kunde ge det stödet. Informant 2, som arbetar i anpassad skola, säger att ”Men jag kan väl säga att vi försökte, men vi fick väl sänka ribban ganska rejält och, ja, så. Undervisningen blev väl inte särskilt kvalitativ i alla fall”. Under pandemin beskrivs att undervisningen försämrades, vilket skolpersonalen kopplar till att resurserna inte räckte till. Det innebar att stödet till eleverna blev mindre omfattande än önskat – man tvingades helt enkelt att ”sänka ribban”.

Ett övergripande dilemma under pandemin handlar om elevers behov av personell respektive organisatorisk förutsägbarhet. Personell förutsägbarhet påverkades när vuxna inte var på plats och elevgrupper förändrades, medan organisatorisk förutsägbarhet rubbades av omstruktureringar till följd av personalfrånvaro och restriktioner. Informant 5a, lärare i grundskolan, beskriver hur det blev ”en otrygghet att men ’vem är det som kommer idag?’, ’vilka är friska?’, ’är min bästa kompis hemma eller är Calle borta?’”.

Särskilt i anpassad skola, där stödet ofta är knutet till enskild personal, blev konsekvenserna av personalens bortavaro tydligt. När frånvaron var hög tvingades personal ta ansvar för nya elever eller flera elever samtidigt, vilket ledde till att stödet inte alltid kunde upprätthållas.

> ”Ja, det är klart det har varit jättejobbigt för dem att det inte har varit som vanligt och att många har varit borta och det är inte samma person som står där framme vid tavlan alltid och så där.” (Informant 3, lärare i anpassad skola)

I intervjuerna framkommer att dessa förändringar skapade otrygghet för eleverna, då strukturen i skolsituationen inte kunde bibehållas. Detta innebar att undervisningen behövde genomföras på nya sätt, samtidigt som behovet av kontinuitet och tydlighet var särskilt stort för elever med särskilda stödbehov.

Förutom relationen mellan personal och elev lyftes lärarkompetensen fram som viktig. Det uppstod återkommande problem när den ordinarie läraren inte genomförde undervisningen. Kunskap om elevernas behov saknades hos lärare eller annan personal som fick täcka upp i undervisningen, vilket innebar att stödet till eleverna förändrades eller uteblev.

> ”Och jag tänker att våra elever är ju ganska styrda, att vissa arbeten klarar ju eleven med en person men inte med en annan […] Och rent allmänt då så var det så då med de elever som behöver lite extra anpassningar, det vart ju så att personal var borta och då fick de inte anpassningar som de behövde.” (Informant 13e, lärare i anpassad skola).

Citatet belyser hur sårbart stödet upplevs vara när det är beroende av enskilda personer. När specifik personal var frånvarande riskerade eleverna att ”falla mellan stolarna”, vilket skapade otrygghet och brist på kontinuitet. Detta illustrerar en spänning mellan systematiskt stöd som är inbyggt i skolans struktur och personberoende stöd som bygger på enskilda personals insatser. När stödet inte är systematiserat riskerar elever att inte få det stöd de behöver vid personalfrånvaro, något som blev särskilt tydligt under pandemin när personalfrånvaron var omfattande.

Pandemin innebar också ett ökat behov av att prioritera mellan arbetsuppgifter, vilket skapade ytterligare dilemman. För att exempelvis hantera personalfrånvaro krävdes omorganisering, vilket ofta ledde till att undervisning och pedagogiskt stöd nedprioriterades. Ett exempel var att en redan existerande brist på utbildade lärare förstärktes under pandemin, vilket innebar att undervisning uteblev. Konsekvensen av lärarfrånvaro påverkade både struktur och förutsägbarhet för eleverna. Den pedagogiska strukturen försvagades när undervisningen inte leddes av personal med adekvat utbildning, vilket innebar att eleverna inte fick det stöd de behövde.

När prioriteringar behövde göras beskrivs det också som begränsande att inte kunna anpassa miljön eller förbereda elever som var i behov av en strukturerad och förutsägbar miljö vid exempelvis övergångar. I detta uppstod ett dilemma för personalen då de inte kunde ge elever det stöd som de behövde, på grund av att det inte var möjligt från skolans organisering.

> ”Ja, det här med förberedandet som du säger hos en elev som har NPF som verkligen behöver veta ”det här är min plats, så här ser min plats ut” när man kommer in i ett nytt rum eller så. Det var ju helt borta under den tiden.” (Informant 5c, lärare i grundskolan).

Citatet ovan illustrerar hur pandemins krav på flexibilitet och snabba omställningar stod i konflikt med de pedagogiska principer som krävs för att möta behoven hos elever som är beroende av tydlighet och förutsägbarhet. Den strukturella tryggheten, som ofta byggs upp genom rutiner och förberedelser, kunde inte upprätthållas. Detta innebar inte bara en praktisk utmaning för skolpersonalen, utan också en ökad sårbarhet för eleverna.

Att hantera att skolan som plats isolerades

Det sista dilemmaområdet uppstod som en konsekvens av att undervisningen på grund av pandemi-

restriktioner isolerades till skolan och det enskilda klassrummet. För elever i behov av stöd beskrivs detta leda till utmaningar då det försvårar möjligheten att möta deras behov av konkretisering och variation i undervisningen. Praktiska moment som tidigare genomförts utanför skolans lokaler, exempelvis i samhället, kunde inte längre genomföras. Detta drabbade särskilt elever i anpassad skola, där undervisningen ofta bygger på just sådana inslag men där eleverna inte fick den varierade undervisningen i samma utsträckning som de tidigare haft.

> ”För förut. Då gick vi … alltså, ofta till biblioteket. Man var ute mer ute i samhället. Vi åkte iväg till A-stad, åkte till domkyrkan. Nej, men allt det, det blev ganska stor förändring tycker jag.” (Informant 14a, lärare i anpassad skola).

I citatet framskymtar en isolering från samhället där man inte längre kunde besöka ”biblioteket” och ”domkyrkan”. Isoleringen gällde alltså inte bara från samhället utan även inom skolan, där tillgången till skolgemensamma lokaler begränsades. Samverkan mellan klasser och grupper minskade också eller uteblev helt, vilket ytterligare försvårade undervisningens upplägg. Förändrade rutiner, som inställd idrott eller brist på schemakontinuitet, skapade frustration hos eleverna. Ett dilemma uppstod mellan att följa smittskyddsrestriktioner och att tillgodose elevernas behov av struktur, rörelse och variation, behov som inte fullt ut kunde mötas under pandemin.

En ytterligare konsekvens av skolans isolering som påverkade stödet till eleverna negativt var att vårdnadshavare stängdes ute från skolan. Detta skapade dilemman då föräldrakontakten anses viktig för att möta elevernas behov av stöd och rutiner, vilket visade sig till exempel vid lämning och hämtning och när elever skulle skolas in och föräldrar inte kunde gå in i skolan. Smittskyddsåtgärder under pandemin, såsom att föräldrar inte tilläts komma in i skolans lokaler, skapade ett dilemma där dessa kom i konflikt med elevers behov av förberedelse och en trygg skolstart. Ansvarsfördelningen för stöd vid skolstarten försköts därmed från föräldrar, vilka utestängdes från skolan, till skolpersonalen och skapade en spänning mellan att följa restriktioner och att tillgodose elevernas behov.

Avslutande diskussion

Covid-19-pandemin innebar en kraftig omställning för skolans verksamhet. Den förändrade vardagen ställde skolpersonal inför nya utmaningar, samtidigt som redan existerande svårigheter förstärktes. I denna studie framträder en praktik där personalen kontinuerligt behövde balansera mellan elevers stödbehov och externa krav, såsom smittskyddsrestriktioner och organisatoriska begränsningar. Dessa situationer kan förstås som dilemman, komplexa valsituationer där olika behov och intressen kolliderar och där varje handlingsalternativ kan få oönskade konsekvenser (Clark et al., 1998; Nilholm, 2005).

Pandemirestriktionerna påverkade flera grundläggande förutsättningar för skolans arbete: tillgång till förberedelsetid, stabila personal- och elevgrupper samt möjligheten till samverkan med hem och samhälle. Tidigare forskning har visat att lärarens bemötande och förmåga att anpassa undervisningen är avgörande för att möta elever i behov av särskilt stöd (Bruggink et al., 2016; Florian & Black-Hawkins, 2011). Under pandemin sattes detta under press, då personalbrist och oplanerade omställningar försvårade arbetet med att skapa förutsägbarhet och trygghet.

Genom att analysera skolpersonalens berättelser med hjälp av ett dilemmaperspektiv blir det tydligt att deras arbete inte kan förstås isolerat från de strukturella och organisatoriska ramar som omger skolan. Pandemin blottlade och förstärkte spänningar mellan behov och förutsättningar, vilket ger viktig insikt i

hur skolans beredskap kan utvecklas. Krissituationer skapar inte bara nya dilemman, de synliggör också de som redan finns och ger möjlighet att reflektera över hur skolans strukturer kan förändras för att bättre möta alla elevers behov.

Praktiska implikationer

Studien visar att skolpersonal under pandemin ställdes inför komplexa dilemman där olika behov, krav och förutsättningar kolliderade. För att stärka skolans beredskap inför framtida kriser bör dessa erfarenheter tas tillvara i utvecklingen av mer motståndskraftiga strukturer. Vidare aktualiseras vikten av att utforma rutiner som är tillräckligt flexibla för att kunna anpassas till snabbt föränderliga förutsättningar, men samtidigt tillräckligt stabila och förutsägbara för att skapa trygghet för elever, vårdnadshavare och personal. Det handlar om att säkerställa kontinuitet i stödet till elever med särskilda stödbehov även vid personalfrånvaro, att skapa tydliga strukturer för hur stödet ska genomföras genom att skapa flexibla men förutsägbara rutiner. Det behöver utarbetas strukturer för att möjliggöra samverkan med vårdnadshavare även när fysisk närvaro är begränsad. Digitala kommunikationsformer visade sig i många fall vara avgörande för att upprätthålla kontinuitet i kontakten med vårdnadshavare, men de synliggjorde samtidigt ojämlika förutsättningar vad gäller tillgång till teknik, språkliga resurser och möjlighet till delaktighet. Användandet och utvecklandet av digitala resurser kan behöva utvecklas när det inte är kriser. Resultaten understryker också vikten av att erkänna skolpersonalens professionella omdöme och etiska överväganden som en central del av det pedagogiska arbetet, särskilt i situationer där inga enkla lösningar finns. Genom att synliggöra och analysera de dilemman som uppstår i praktiken kan skolans arbete utvecklas mot ökad inkludering, stabilitet och handlingsberedskap för att främja en långsiktig hållbar utbildningsmiljö.

Referenser

- Aytac, T. (2021). The Problems Faced by Teachers in Turkey During the COVID-19 Pandemic and Their Opinions. *International Journal of Progressive Education, 17*(1), 404–420. https://doi.org/10.29329/ijpe.2021.329.26
- Basilaia, G., & Kvavadze, D. (2020). Transition to Online Education in Schools during a SARS-CoV-2 Coronavirus (COVID-19) Pandemic in Georgia. *Pedagogical Research, 5*(4), em0060. https://doi.org/10.29333/pr/7937
- Bergdahl, N., & Nouri, J. (2021). Covid-19 and Crisis-Prompted Distance Education in Sweden. *Technology, Knowledge and Learning,* 26, 443–459. https://doi.org/10.1007/s10758-020-09470-6
- Bruggink, M., Goei, S. L., & Koot, H. M. (2016). Teachers' capacities to meet students' additional support needs in mainstream primary education. *Teachers and Teaching*, *22*(4), 448–460. https://doi.org/10.1080/13540602.2015.1082727
- Charmaz, K. (2014). *Constructing grounded theory.* Sage.
- Clark, A., Dyson, A., & Millward, A. (1998) *Theorising Special Education.* Routledge.
- Edwards, T. (2025). Beyond the 'dilemma of difference': An analysis of stories from experienced teachers, about their inclusive practice. *British Educational Research Journal*, 00, 1–24. https://doi.org/10.1002/berj.4129
- Florian, L., & Black-Hawkins, K. (2011). Exploring inclusive pedagogy. *British Educational Research Journal*, *37*(5), 813–828. http://www.jstor.org/stable/23077052
- Folkhälsomyndigheten (2024). *Pandemins konsekvenser för barn och unga.* Återrapportering av regeringsuppdraget. Folkhälsomyndigheten.
- Hallin, A. E., Danielsson, H., Nordström, T., & Fälth, L. (2022). No learning loss in Sweden during the pandemic: Evidence from primary school reading assessments. *International Journal of Educational Research, 114*(2022), 102011. https://doi.org/10.1016/j.ijer.2022.102011

- Hammerstein S., König C., Dreisörner T., & Frey A. (2021). Effects of COVID-19-Related School Closures on Student Achievement: A Systematic Review. *Frontiers in Psychology. 2021(4020):12.* https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.746289
- Lindblad, S., Wärvik, G.-B., Berndtsson, I., Jodal, E.-B., Lindqvist, A., Messina Dahlberg, G., Papadopoulos, D., Runesdotter, C., Samuelsson, K., Udd, J., & Wyszynska Johansson, M. (2021). School lockdown? Comparative analyses of responses to the COVID-19 pandemic in European countries. *European Educational Research Journal*, 20(5), 564–583. https://doi.org/10.1177/14749041211041237
- Lindqvist, H., & Forsberg, C. (2022). Constructivist grounded theory and educational research: constructing theories about teachers' work when analysing relationships between codes. *International Journal of Research & Method in Education*, *46*(2), 200–210. https://doi.org/10.1080/1743727X.2022.2095998
- Ludvigsson, J. F. (2022). How Sweden approached the COVID-19 pandemic: Summary and commentary on the National Commission Inquiry. *Acta Paediatrica. 2023*(112), 19–33. https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/apa.16535
- Miller, P. (2018). *Dilemmas and Decisions: A Critical Addition to the Curriculum*. Brill Sense.
- Molbaek, M. (2017). Inclusive teaching strategies – dimensions and agendas. *International Journal of Inclusive Education*, *22*(10), 1048–1061. https://doi.org/10.1080/13603116.2017.1414578
- Nilholm, C. (2005). Specialpedagogik. Vad är de grundläggande perspektiven? *Pedagogisk Forskning i Sverig, 10,* 1401–67. https://publicera.kb.se/pfs/article/view/52825
- Norwich, B. (2009). Dilemmas of difference and the identification of special educational needs/disability: International perspectives. *British Educational Research Journal*, *35*(3), 447–467. https://doi.org/10.1080/01411920802044446
- Paulsrud, D. (2023). Resolving dilemmas: Swedish special educators and subject teachers' perspectives on their enactment of inclusive education. *Journal of Education Policy*, *39*(2), 303–320. https://doi.org/10.1080/02680939.2023.2210102
- Petretto, D. R., Masala, I., & Masala, C. (2020). School Closure and Children in the Outbreak of COVID-19. *Clinical Practice & Epidemiology in Mental Health*. http://dx.doi.org/10.2174/1745017902016010189
- Qvortrup, A., Lomholt, R., Christensen, V., Lundtofte, T. E., & Nielsen, A. (2022). Playful Learning During the Reopening of Danish Schools After Covid 19 Closures. *Scandinavian Journal of Educational Research*, *67*(5), 725–740. https://doi.org/10.1080/00313831.2022.2042850
- Sánchez Amate, J. J., Luque de la Rosa, A., Gutiérrez Cáceres, R., & Vargas Serrano, A. (2021). The Effects of COVID-19 in the Learning Process of Primary School Students: A Systematic Review. *Education Sciences*, *11*(10):654. https://doi.org/10.3390/educsci11100654
- Selvik, S., & Herrebrøden, M. K. (2024). Teacher experiences under COVID-19 pandemic school reopening periods: A window of opportunity for adapted education. *Teaching and Teacher Education*, 139. https://doi.org/10.1016/j.tate.2023.104445
- SFS 2010: 800. *Skollagen*. Swedish Code of Statutes.
- Sjögren, A. (red.) (2021). *Barn och unga under coronapandemin: Lärdomar från forskning om uppväxtmiljö, skolgång, utbildning och arbetsmarknadsinträde* (IFAU Rapport 2021:2). Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU). https://www.ifau.se/globalassets/pdf/se/2021/r-2021-02-barn-och-unga-under-coronapandemin.pdf
- Skolverket (2021). *Covid-19-pandemins påverkan på skolväsendet. Delredovisning 3.* Skolverket.
- Skolverket (2022a). *Covid-19-pandemins påverkan på elevhälsa och arbetsmiljö i grundskolan.* Skolverket.
- Skolverket (2022b). *Skolan i världen under covid-19 pandemin. En internationell litteraturstudie.* Skolverket.
- *Vetenskapsrådet. (2024). God forskningssed. Vetenskapsrådet.*
- Zhang, W., Wang, Y., Yang, L., & Wang, C. (2020). Suspending Classes Without Stopping Learning: China's Education Emergency Management Policy in the COVID-19 Outbreak. *Journal of Risk and Financial Management*, *13*(3), 55. https://doi.org/10.3390/jrfm13030055